

10

Assaig
Marimón
i el cinema

12

Reportatge
El paradís de
Shakespeare

20

Entrevista
Marina
Rossell

22

Teatre
Festival per a
criatures

A. Carré
Arnau
de Vilanova

J. Vidal
Arnau Puig,
crític d'art

M. de Palol
'Necessitat
de la cultura'

CULTURA

FOTO: JOSEP LOSADA

ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL
"Sempre han
negat la nostra
existència"

NOMÉS EL QUE ÉS AUTÈNTIC ES MANTÉ

Coccina

Cola blanca multiús

Distribuït per:
ZYX IDEAS
Tel. 93 210 45 45
zyxideas@zyxideas.com
www.zyxideas.com

Albert Sánchez Piñol **escriptor**

“Sempre han negat la nostra existència”

Té programat explicar el segle XVIII a través dels ulls del Martí Zuviría, un enginyer militar que sobreviu al setge de Barcelona, però arrossega amb ell la derrota de l'11 de setembre per tot arreu on va. I no va aquí al costat. En aquest nou lliurament de l'èpopeia catalana, *Vae Victus*, Albert Sánchez Piñol internacionalitza el conflicte per explicar el 12 de setembre, moment en què es va viure “una repressió horrible, programada i sofisticada”. Amb tot, indica, “la resistència va ser aferrissada”, personificada en el personatge tan heroic com desconegut de Carrasclat.

Què va passar perquè 10.000 catalans lluitessin al costat de França?

El 1719, entre França i Espanya –totes les fonts ho diuen, fins i tot les borbòniques–, es va fer un pacte fàustic entre Carrasclat, un home de poble, que agafava carbó, i James Fitz-James Berwick, un individu educat a Versalles i mariscal del rei francès. És un xoc de titans, i qui fa millor de frontissa és Zuviría, un tipus que ha lluitat a les muralles de Barcelona i a qui al mateix temps han educat els francesos. En la seva guerra contra Felip V, i en la qual Berwick fa la falsa promesa de restablir les llibertats catalanes en cas d'èxit de les armes franceses, l'un ataca pel nord a Roses i l'altre per Reus, i, si haguessin convergit sobre Barcelona, vés a saber què hauria passat!

Però una tempesta va estroncar l'atac a Roses de Berwick... Mala sort?

Carrasclat ja s'imaginava que Berwick els estava enganyant, però Zuviría li va fer entendre que era l'única manera de mantenir viva la causa catalana. No va ser només una tempesta. Els francesos tampoc tenien voluntat de continuar més enllà d'escarmentar Felip V. El 1713 Catalunya era un subjecte de dret internacional i el 1719, d'intercanvi. Vés a saber què hauria passat si els miquelets haguessin pogut conquerir algunes ciutats. Potser s'hi hagués afegit gent del poble... la petita noblesa no s'hi apunta. Però el 1719 els bar-

celonins se saludaven amb tres dits fent referència a Carles III, i es pensaven que tornarien a guanyar els seus. És un dels moments estel·lars de Catalunya que m'interessava narrar perquè no s'ha fet.

També diu que la política ho embruta tot.

És ben bé així. Berwick va dividir l'exèrcit de Carrasclat en dos. Aleshores hi havia 400.000 habitants a Catalunya, i que 10.000 s'allistessin sota el comandament de Carrasclat és considerable. El règim borbònic tenia només quatre botiflers a sou, però tampoc va generar complicitats... la gent no se n'anava a la muntanya perquè volgués! Carrasclat era molt hàbil

“Els Borbons tracten els resistents de canalla”

tàcticament, i mai el va traïr ningú. Va acabar a Viena amb un càrrec militar. Els altres l'intenten mostrar com un bandoler, és clar!, però cal interpretar les cròniques borbòniques: sempre tracten els resistents catalans de canalla, mai els donen la legitimitat institucional. El primer que negocia Carrasclat amb Berwick és això: la patent militar perquè no els puguin pellar quan s'acabi la guerra.

Zuviría es troba de viatge cap a les Amèriques i cau en una altra guerra, la dels indis yamas. Per què aquest capítol?

És un moment en què encara hi ha un equilibri de poders entre els indis i els colons. La segona batalla, estan a punt de guanyar-la, i va anar com ho explico al llibre. Els van derrotar perquè els colons blancs van lluitar a l'estil indi, mentre que els yamas van fer-ho a l'estil europeu. Volia internalitzar el conflicte perquè Zuviría sempre té un peu en la tragèdia de

1714. La meua idea és portar-lo per tot el segle XVIII, i tornarà a Amèrica a conèixer el Washington, en la guerra d'independència, i trobarà un lligam amb la guerra catalana. Aquí intento demostrar que els indis tenien més armes de foc que els europeus. Tenien la tecnologia totalment assumida, però cap cultura militar, que triga segles a formar-se. Els indis s'han de quedar quietos mentre els desapareixen, ser com autòmats, i no ho entenen, perquè són molt individualistes. Imiten les fortalises, però com si fossin nens perquè no tenen tradició de construir fortalises, no en saben, i, sobretot, no saben prendre-les!, per això m'anava tan bé posar Zuviría pel mig. És cert que els van posar tots en un vaixell i els van portar a una illa. Explico els fets tal com van ser, però amb una trama de ficcionalitat pel mig. Tenia el deute pendent també de liquidar Verboom...

Amb Berwick són els dos enemics de Zuviría...

Són els dos antagonistes que té: Berwick i Verboom, però són molt diferents perquè Verboom és un carnisser. Hem trobat recentment unes notes que ho ratifiquen. L'11 de setembre a la nit, Berwick no volia fer l'assalt de Barcelona: estava deprimat, malalt, plovia, i va ser perquè Ver-

boom va insistir per guanyar mèrits que van atacar. Berwick té una relació molt més ambigua amb Zuviría i el reprendré. Les cròniques històriques expliquen que, efectivament, una bala de canó li va volar el cap, però no se sap d'on va sortir i si era de foc amic. Va passar, i és legítim que expliqui així la seva mort. Berwick era un fill bastard del rei d'Anglaterra que aspirava a ser rei, un home amb una cultura al·lucinant, molt lúcida. A les seves memòries evoca el setge de Barcelona i no parla malament dels defensors, i en canvi sí de Felip V. També té aquest cinisme de cancelleria i signa un pacte fàustic amb Carraslet, el mateix contra el qual havia combatut el 1714, i cinc anys després li demana que s'apunti en la seva guerra contra Felip V. Però canviar de bàndol era legítim en aquella època, igual que avui els esportistes d'elit serveixen a un equip o a un altre i no passa res.

Què representa per a Zuviría l'aventura americana?

Volia que fos un mirall d'ell mateix, se'n va al més lluny possible en els paràmetres de l'època, i repeteix l'esquema: no lluita per una causa sinó per la gent que té més a prop, el nen i la Mausi, per un nucli familiar. Arrossega la pèrdua de l'Amelis i l'Anfan. A banda, no vull que oblidí mai

la causa catalana i constantment hi fa referències.

Per què posa ara notes al peu de pàgina?

Era un deute pendent que tenia amb mi mateix. A *Victus* no vaig voler posar-ne per no trencar el ritme. Però aleshores el lector no podia jutjar si el que llegia era la trama de ficció o documentació històrica. Per això també vaig triar un personatge molt menor en l'àmbit històric, Martí Zuviría, i no un Casanova o un Villarreal de qui no em podia inventar la vida privada. Aquí són quatre relats i és més àgil, i posar notes em permetia oferir el contrapunt i matisar què és memòria i què són fets històrics documentats.

De tots els documents històrics que ha treballat, quin l'ha sorprès més?

Les memòries de Francesc de Castellví són fonamentals, i el faig aparèixer com a personatge secundari. Tornarà a sortir quan Zuviría vagi a Viena. Aquest cop he fet servir documentalistes perquè m'ajudessin, sobretot en el tema americà. Amb Carraslet m'ha ajudat Antoni Muñoz, historiador i autor de *L'11 de setembre poble a poble*. M'ha trobat detalls humans ben útils. Tenia la novel·la escrita quan em va passar una descripció física de Carraslet... em pensava que era un *catxes* i resulta que era petit, morenet i un

nervi! La vaig reescriure. També hem trobat recentment algunes fonts borbòniques molt interessants que no he pogut incloure, però que ratifiquen el que escric: va haver-hi una repressió brutal.

Per què s'ha oblidat aquest aspecte?

Perquè l'11 de setembre ho ha eclipsat tot, és com si la narrativa hagués envaït la història, i els historiadors han agafat una divisió molt narrativa. L'11 de setembre i girem full. És cert que es va esfondrar l'edifici institucional, però la gent va continuar resistint, i el 1719 va ser el moment climàtic de tot això. Van estar a punt de tenir un govern propi i conquerir algunes ciutats. La guerra que havia començat el 1700 no s'acaba diplomàticament fins un quart de segle després, quan Felip V i l'imperi germànic firmen la pau definitiva. Aleshores els catalans saben que no tindran ajuda exterior i comença això que coneixem com la derrota; les elits catalanes pacten, vaja, arriben a una *entente* amb la monarquia hispànica, i van a veure què troben, i això dura fins fa quatre dies. És així de trist.

Com ha treballat l'estil de la novel·la, que és propi de la picaresca espanyola?

El to del personatge el tinc molt per la mà: es tracta d'explicar les coses més desagradables de la manera més tavernària, aquest gran contrast és un dels capitals

“No es pot parlar de derrota fins al 1725”

narratiu del llibre, Zuviría és un pocsolta! Sempre acaba en primera línia i, si pot optar, lluitarà per la causa més noble, i això el redimeix dels seus pecats. El llibre té coses de la novel·la picaresca, és un aventurer, i intento documentar les seves peripècies a l'últim nivell que tenim.

Quina relació estableix amb l'actualitat?

Si hi ha un paral·lelisme és aquest: sempre han negat la nostra existència i no han volgut admetre la legitimitat de la nostra demanda. Així no pots negociar. L'11 de setembre porten tots els estendards catalans i els tiren als peus de Felip V, i ell, com a vencedor, diu que ho treu d'allà, que aquests no són els seus contrincants, sinó els reis i emperadors, que allò és la canalla, la xusma, no vol admetre que l'altre és el seu antagonista. Als indis, potser els menyspreen antropològicament, però els tenen por i els respecten. Entre un europeu i un yama hi ha un univers entremig però entre un català i un madrileny, no! *

Albert Sánchez Piñol, a la terrassa de casa seva a Barcelona, on va néixer el 1965. És autor de diverses novel·les, entre les quals 'La fell freda' i 'Pandora al Congo'. De 'Victus' s'han venut 250.000 exemplars i s'ha traduït a 16 llengües. JOSEP LOSADA

Entrevista

Quatre detalls de les diferents il·lustracions, mapes, gravats i reproduccions de quadres que conté la novel·la LA CAMPANA

molt compactes. El llegat zuviria (o potser caldria dir spöringià) continua pendent d'una catalogació exhaustiva. Mentrestant, en aquest volum hem optat per agrupar quatre relats que ens semblaven complementaris a la història narrada a *Victus* per la seva relació temàtica o cronològica.

Al primer, *Americanus*, descobrim què li va passar a en Martí Zuviría immediatament després de la caiguda de Barcelona aquell 11 de setembre del 1714. A diferència dels altres expatriats catalans, el destí no el va portar a Viena sinó en sentit contrari, a l'Amèrica colonial anglesa. Allà es va veure involucrat en la mal coneguda guerra Yamassi (1715-1717), que és tal com se l'anomena actualment. Gràcies al relat zuviria ens és possible conèixer més detalls d'un conflicte en què els indígenes van arribar a conquerir la segona ciutat de Carolina del Sud i no van obtenir la victòria per poc.

Els altres tres relats que complementen aquest volum, més breus, hem decidit incloure'ls tant per motius narratius com històrics.

Al segon, *Hispanienses*, trobem un Martí Zuviría que torna d'Amèrica per caure en mans del seu enemic, l'enginyer Joris van Verboom (Anvers, 1665 - Barcelona, 1744). Tot i això, és alliberat per un altre dels seus enemics, aquesta vegada algú amb qui Zuviría va tenir unes relacions molt més ambigües: el mariscal Berwick, que va expugnar Barcelona el 1714 i que li ofereix participar a la guerra que va esclatar entre França i Espanya el 1719, al seu costat i en qualitat d'enginyer. *Hispanienses* és dels pocs relats del set-cents en què es traça el perfil de Pere Joan Barceló, àlies *Carrasclat*, el famós guerriller antiborbònic.

El tercer relat, *Magna parens*, explica de quina manera Zuviría torna momentàniament a Barcelona per matar Joris van Verboom, el seu enemic acèrrim. Encara que teníem notícia que Verboom havia mort a la Barcelona del 1744, fins ara se suposava que el seu traspàs havia sigut per causes naturals.

El quart relat, *Australis*, creiem que mereix figurar en aquest volum per altres motius. No inclou cap fet ni cap personalitat rellevant que tinguin relació amb la Barcelona del set-cents, ni resol cap trama oblidada per Zuviría en relats anteriors, però creiem que retrata molt bé un personatge que, tot i les seves múltiples aventures al llarg d'aquell segle, acaba encarnant l'etern supervivent.

I fins aquí el contingut d'aquest volum. Tal com hem indicat més amunt, el llegat zuviria inclou milers de pàgines que rememoren quasi tots els episodis més importants del seu temps. És ben provada, per exemple, la presència de Zuviría a la cort de Frederic II de Prússia, que en el relat només s'esmenta de passada però que en pàgines que continuen inèdites és tractada de manera més exhaustiva, o la seva participació, ja vell, a la guerra revolucionària dels Estats Units, al costat de George Washington. *

En quatre relats

Us oferim la introducció de 'Vae Victus', que situa el lector en els paràmetres històrics de l'obra

Tots els experts en l'obra zuviriana coincideixen en un punt: que Waltraud Spöring, l'amanuense de Martí Zuviría, hauria de ser elevada als altars de la santedat literària del segle XVIII.

Spöring no només va transcriure les més de sis-cents pàgines de l'epopeia catalana que es narra a *Victus*; la seva fidelitat va anar molt més enllà. En efecte, malgrat el

caràcter agre de Zuviría, Waltraud Spöring va continuar recollint el testimoni oral de la seva llarga vida d'expatriat, que es va convertir en un pont que travessava el tempestuós segle XVIII de cap a cap. Atesa l'avançada edat del nostre heroi i la seva tendència a la dispersió, resulta gairebé inversemblant que Spöring aconseguís aplegar la seva plètor verbal en relats poc o

Després de mesos de *teasers* amb comptagotes, finalment ha aparegut *Vae Victus* d'Albert Sánchez Piñol, el segon volum de la magna trilogia que l'autor té la intenció de dedicar als fets del 1714.

Sàviament, Sánchez Piñol ha sabut evitar completament la sortida fàcil d'un *revival*, d'un calc en paral·lel de l'èxit esclatant de *Victus* en el mercat català, espanyol, europeu i internacional a partir del 2012. La nova obra, tot i tenir evidents vincles amb l'anterior, parteix de plantejaments formals i conceptuals diferents. D'una banda, *Vae Victus* és un aplec de quatre relats juxtaposats que subtilment estan entrelaçats i, de l'altra, arrenca temàticament de l'endemà de la calamitosa jornada de l'11 de setembre.

És ben interessant observar com l'autor posa en joc tots els subgèneres del conte –de la *nouvelle* al relat breu– i els sotmet, d'un en un, a una tensió extraordinària, portant-los a les seves últimes conseqüències i límits. *Vae Victus*, amb tota la seva càrrega formal de revolta i innovació, hauria de servir, per anar bé, com a element de renovació del conte, que ja fa massa temps que està estancat en el fangar de les piruetes banalitzadores de la postmodernitat. A més, els quatre relats ens arriben focalitzats per la deliciosa i juganera combinació de tres veus narratives directes i indirectes: l'immens Martí de Zuviria, la maltractada amanuense Waltraud Spöring i la dissimulada presència del narrador, curador del text.

Pel que fa a la temàtica general de *l'endemà*, Sánchez Piñol vertebra *Vae Victus* amb tres preocupacions centrals: demostrar la continuïtat real en el temps dels fets històrics; constatar la contextualització europea i internacional del 1714 català; i assegurar la perpetuació en la memòria col·lectiva de generació en generació. De fet, el títol mateix –*Vae victus / Ai dels vençuts!*, manllevat de Brunnus després de l'ocupació de Roma– recull les intencions profundes de Sánchez Piñol. El comentari del comandant gal s'ha de llegir de manera literal i irònica, és a dir, "pobres dels vençuts!" i "compte amb els vençuts!"

La lliçió de "pobres dels vençuts!" la sabem massa i tot. La novetat radical de *Vae Victus* es troba en la genial advertència de "compte amb els vençuts!" Compte, per-

Van ser els morts

see als Estats Units (1715-18), la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-20) i la Guerra de Successió Austríaca (1740-48), per citar només tres exemples preclars. En definitiva, el 1714 català d'un panorama de tensions polítiques que va anar en augment i desembocaria en les dues revolucions, l'americana (1776) i la francesa (1789), que fracturarien la història del món occidental. El 1714 no és una derro-

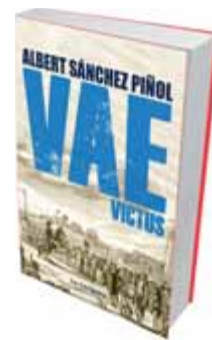
ta puntual sinó una espurna que va ajudar a encendre un ble més consistent i durador. Sánchez Piñol és un excel·lent escriptor de ficció històrica, probablement el millor en català. Ell sap que existeix una diferència entre ficció històrica i ficció amb història. Ell sap que la ficció històrica de veritat és un subgènere molt ambiciós que ha d'assolir diferents fites: oferir una revisió de la història d'un període i de la història general; vivificar i reactualitzar la història amb el màxim de rigor possible; demostrar la importància de la història per mitjà d'un compromís personal infrangible; transmetre la història a la posteritat; jugar amb els lectors a partir de la fusió indisoluble entre realitat i inventiva...

Ritme narratiu sostingut

I justament per aquest cantó dels plantejaments estètics generals ens arriben les mancances de l'obra. Hi ha massa material històric per divulgar i l'excés afecta greument el ritme narratiu sostingut de l'obra i també fa que sigui massa forçada la vinculació entre els diferents relats. L'ambició del marc geogràfic i històric s'eixampla excessivament i l'autor es veu incapaç de dotar totes les parts del llibre de la mateixa veracitat històrica. La primera part, a tall d'exemple, és poc creïble perquè Sánchez Piñol no domina la bibliografia sobre el tema, sobretot a partir de l'obra seminal de William L. Ramsey, *The Yamasee War* (2012), que ha revolucionat totalment la interpretació del

conflicte entre els amerindis i els colons de Carolina del Sud. L'autor sempre ha sabut que la ficció històrica no és arqueologia sinó història viva que, al capdavall, ens remet als nostres temps, però aquest cop el personatge de Zuviria se li ha escapat de les mans i l'abundància desmesurada d'anacronismes va en detriment de l'autenticitat del personatge i posa en perill l'equilibri fi i astut entre historicisme i actualitat. *

Albert Sánchez Piñol ha publicat una continuació de 'Victus' i encara en té prevista una tercera part
JOSEP LOSADA

VAE VICTUS
Albert Sánchez Piñol

Editorial:
La Campana
Barcelona, 2015
Pàgines: 528
Preu: 25,90 euros

Reportatge